

Posudek bakalářské práce Barbory Míkové

Výuka literatury na středních odborných školách pro sluchově postižené v ČR – popis současného stavu ve dvou vybraných školách

Výuku literatury na středních odborných školách pro sluchově postižené měla B. Míková charakterizovat (viz zadání práce) jednak s využitím reprodukce „legislativních, kurikulárních a metodických dokumentů“, jednak prostřednictvím „polostrukturovaných rozhovorů s pedagogy vyučujícími literaturu a s pedagogy zodpovědnými za podobu výuky literatury ve vybrané škole.“ Využití diplomantka měla i observaci ve výuce, ta se ale vzhledem ke covidové situaci realizovat nemohla. Zřejmě se ovšem nerealizovaly ani rozhovory „s pedagogy zodpovědnými za podobu výuky literatury ve vybrané škole“ – mohla by se k tomuto odchýlení od zadání diplomantka vyjádřit při obhajobě?

Rozhovorům s vyučujícími je věnována první část kap. 4 (*Výzkumná sonda*) – nazvaná je *Design výzkumné metody*. Dozvídáme se z ní bohužel velmi málo, resp. informace zde podané jsou kusé, neúplné, nekonkrétní. V práci se sice uvádí, že „Metoda polostrukturovaného rozhovoru patří pod kvalitativní sociologický výzkum.“ a že „Rozhovor může být prováděn telefonicky nebo osobně“, neuvádí se ale (a bylo by to více než potřebné) informace přímo související s tématem práce. Je zřejmé, že proběhly celkem dva rozhovory (respondenty byli dva učitelé, každý z jiné školy), zřejmě už není např. to, jakou formou diplomantka rozhovory vedla. Šlo opravdu o rozhovory vedené v mluvené formě (v osobním kontaktu? telefonicky?) a diplomantka v práci prezentuje jejich přepis? Jsou v takovém případě k dispozici audionahrávky – a dle jakých zásad autorka mluvené texty přepisovala? Nebo byly výpovědi dvou učitelů získány jinak? Jak? Proč tyto informace nejsou v práci explicitně uvedeny? Něco málo k tomuto okruhu problémů by snad mohla napovídat autorčina zmínka o tom, že šlo o „přirozený rozhovor“ (s. 27), o „otevřené povídání“ (s. 27); tomu ale nenasvědčuje povaha prezentovaných textů, resp. je s tím v rozporu. Prezentovány jsou monology reagující na předem připravené otázky (ty stojí i v jejich záhlaví), žádné „doplňující otázky“ zmíněné na s. 27 využity nejsou (prezentace „rozhovorů“ přitom zabírá 15 stran z práce čítající bez příloh celkem 52 stran). Mohla by autorka informace, které v práci o „designu výzkumné metody“ chybí, sdělit při obhajobě?

Neúplnost informací, jistá „nedopovězenost“ se objevuje nejen v oddílu *Design výzkumné metody*, charakteristická je pro celou práci; souvisí mj. s tím, že text neodpovídá požadavkům (jasnost, přesnost, explicitnost) na odborný text kladeným, i s tím, že autorka nemá nad reprodukovánými dokumenty / výzkumem získanými materiály patřičný nadhled, resp. nedává ho v textu najevo, že k nim nezaujímá vlastní stanoviska – a její vyjádření jsou všude v textu velmi obecná, nekonkrétní.

K tomu jen několik vybraných příkladů spolu s otázkami, resp. s poznámkami k tomu, co autorka v práci píše – odpovědi prosím při obhajobě:

- s. 12: „V zahraniční literatuře se také můžeme dočíst o změnách v přístupu k literatuře... vycházely knížky a články, které upozorňovaly na potřebu změny ve výuce literatury. Následně docházelo k úpravám ve vzdělávání“.

Otázky: Jakou zahraniční literaturu má autorka na mysli (nehodil by se odkaz)? Jde o změny v přístupu k literatuře nebo o změny v přístupu k výuce literatury? Které vycházející knížky a články upozorňovaly na potřebu změny ve výuce literatury? O jaké změně se uvažovalo a kdo ji inicioval? K jakým úpravám ve vzdělávání docházelo? A došlo k nim?

- s. 12 oddílek *Jazykový model* (zřejmě jde o reprodukci cizí práce, dost možná reprodukci ovlivněnou autorčinými problémy s překladem z cizího jazyka). Zde se píše, že jazykový model má studentům pomoci „pochopit jazykový obsah textu“ (co to je?) a „obohatit slovní zásobu“ (o gramatice se neuvažuje?), model však „není úplně ideální“, může být demotivující,

„jelikož se studenti musí učit texty z paměti“ – to všechno by bylo třeba při obhajobě ujasnit, zvl. by mne zajímalo, které texty se studenti musí učit z paměti.

- s. 13: „Literatura nemá být o pouhém učení se pojmů nazpaměť“ (jakých pojmů?).

- s. 14: není vysvětleno „kognitivní pojetí literatury“ ani „dovednosti“, které jsou spojovány s tvůrčím pojetím literatury.

- s. 14 v souvislosti s výukou literatury: „... zaměření na text propojuje tři složky českého jazyka (didaktiku, sloh a právě literaturu)“ – v rámci sledovaného předmětu se vyučuje didaktika?

- s. 16 „Systemy, které vycházejí z českého jazyka...“ jsou v práci pojmenovány jako „znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny a další“.

Otázka: Jaký je vztah znakované češtiny a vizualizace mluvené češtiny? Co je zahrnuto pod výraz „a další“?

- s. 19 tlumočnick „musí zastávat v podstatě dvě pozice“ (které?)

s. 21 v souvislosti s důležitostí estetické výchovy: „Důležité je propojení teorie a nácviku dovedností“. Teorii se zde rozumí co? A o nácvik jakých dovedností jde?

s. 23: V práci úplně chybí údaje o školním vzdělávacím programu ve škole S1 (ty, které jsou uvedeny u S2, zvl. informace o výuce studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, vč. informací o úpravě vzdělávacích metod), pokud tyto údaje v ŠVP obsaženy nejsou, měla to autorka explicitně uvést.

s. 26: nejsou vymezeny skupiny SP1, SP2, SP3, resp. nejsou charakterizováni studenti do jednotlivých skupin řazení

Výše uvádím jen příklady, i v nich a i v jiných částech textu bakalářské práce se objevuje (vedle toho, co už bylo zmíněno, a vedle věcných chyb) problém odkazů na stránky reprodukováných textů (které by čtenáři umožnily ujasnit si, o co v „původním“ textu vlastně jde, příp. aby mohl ověřit, zda a jak autorka výchozí text opravdu reprodukuje/parafrázuje, a nikoliv cituje. Vyznačených citátů českých textů je v práci málo (i u nich odkaz na stránku chybí), citáty zahraničních prací, nemýlím-li se, v práci absentují.

Protože se mi nechtělo věřit, že kurikulární rámec pro oblast Estetické vzdělávání může vypadat tak, jak vypadá v autorčině podání, ověřila jsem, jak vypadá ve skutečnosti. Ukázalo se, že autorka ve své reprodukci / parafrázi z původního textu „vybírá“ jen něco; nabízí se např. otázka, proč je zmíněn pouze jeden z cílů estetického vzdělávání a ne cíle další, např. čtenářské dovednosti (v souvislosti se sluchově postiženými studenty podstatné), proč se v reprodukci neobjevuje gramotnost, pro sluchově postižené žáky stejně podstatná?

Zřetel ke sluchovému postižení je v práci vůbec jakoby upozaděn, na s. 9 se píše „Okrajově zmíním specifika, která obnáší výuka osob se sluchovým postižením“; k názorům reprodukováným na s. 17 (Ledenberg etc. – v seznamu literatury: Lederberg) se autorka nevyjadřuje, byť by to bylo zapotřebí a přestože její práce by měla být právě sluchovým postižením rámována (v zadání srov. „Pozornost bude zaměřena pouze na žáky se sluchovým postižením“).

S nerespektováním požadavků na stavbu odborného textu, s tím, že autorka není dost explicitní a její výklad se pohybuje na značně obecné, ne dost konkrétní rovině souvisí zákonitě také problém srozumitelnosti bakalářské práce. K tomu uvádím jen jeden příklad (o vysvětlení jeho obsahu „jinými slovy“, příp. o komentář k němu prosím při obhajobě). Na s. 11 (reprodukován je Čeněk, 1979) se píše: „... nové pojetí zjednodušilo problematiku oboru. Dříve se vycházelo z individualismu a izolovaných jednotlivých složek, nebylo potřeba zdůvodňovat svá zjištění, a přesto byly metodiky všeobecně doporučovány. Nebyl brán ohled na systém jako celek a tím pádem nešlo vytvořit pevný jednotný systém. Proces výuky literatury má nově vytyčený cíl a dochází k němu efektivními prostředky.“

V další části kap. 4 nazvané *Shrnutí a diskuse* se v podstatě jen opakuje (někdy jinými slovy) to, co je uvedeno v rozhovorech, autorka z nich něco vybírá, popř. informace tam

obsažené hodnotí; čteme např. že postupy obou učitelů jsou „fungující, přínosné a smysluplné“, v čem ona funkčnost, přínosnost a smysluplnost spočívá, se ale nedozvíme. Kdyby autorka chtěla dostat zadání bakalářské práce (a s učiteli vedla skutečné rozhovory), mohla by na základě informací od učitelů získaných uvést v kap. *Shrnutí a diskuse* např. to, jak (shodně? různě?) jsou využívány disponibilní hodiny, které učebnice mají studenti k dispozici (a proč jsou podle názorů učitelů nevhodné), mohla by prezentovat třeba jen část portfolií, které učitelé pro studenty připravují nebo alespoň jeden (třeba anonymizovaný) záznam z četby sluchově postiženého studenta (v příloze je jen prázdný dotazník). Při zaměření práce na sluchově postižené studenty by bylo víc než vhodné, kdyby už v připravených otázkách figurovala otázka na jazyk, v němž je vedena výuka – a také otázka na ověřování porozumění (jazyku výuky i materiálům z portfolií) apod. Namísto toho v kap. *Shrnutí a diskuse* čteme (s. 47) např. o tom, že učitel musí „vyvinout velké úsilí na přípravu a vytvoření podmínek pro samotnou výuku“ apod. To je nějak specifické pro výuku literatury na SOŠ pro sluchově postižené – na jiných školách a v jiných předmětech učitel úsilí věnované přípravě atd. nevyvíjí? V souvislosti s přípravou rozhovorů je k úvaze např. ještě to, zda do jednoho souboru otázek zahrnout i otázky k výuce, i dotazy po metadatech. Na s. 47 čteme ještě o tom, že je důležité, „aby prací tohoto typu [typu dané bakalářské práce? AM] vznikalo více, neboť díky náhledu do výuky můžeme zjistit, kde je potřeba výuku upravit, případně vylepšit a naopak kde se mohou učitelé a ostatní zájemci navzájem inspirovat.“ Proč B. Míková neuvádí konkrétně, v čem její práce k úpravám, vylepšení atd. výuky (má na mysli, doufám, výuku literatury na SOŠ pro sluchově postižené) přispívá? A čím může inspirovat?

Závěr práce (na necelé jedné stránce) pak v první části obsahuje údaje o struktuře práce podané již v úvodu a (opět) obecné informace, které ne vždy (např. informace o možném zdatném čtenářství osob se sluchovým postižením) jednoznačně vyplývají z „výzkumu“. Úplně na závěr kap. *Závěr* se pak autorka zmiňuje o možné přínosnosti své práce.

Méně problémů než v obsahové složce bakalářské práce je v oblasti pravopisu, např. pokud jde o chyby v interpunkci, ve velkých písmenech, shodě (osoby se mohli, s. 19, také s. 47, 29) a vyjmenovaných slovech (vyplívá, s. 49). Spíše méně problémů je také v seznamu literatury (např. chybí práce odkazovaná na s. 13, 17, ojediněle chybí místo vydání, jednotlivé položky nejsou vždy zpracovány jednotně).

S podstatně větším počtem problémů se čtenář musí vyrovnat v gramatické, lexikální a celkově stylizační rovině stavby textu – o tom už jen stručně. Jde např. o užívání přivlastňovacího zájmena zvrátého, o slovesné aj. vazby („poznat a porozumět světu“), o spojování vět, volbu výrazů („nezběhne“), zaměňování výrazů („modul X model“, kvalifikovaný X rekvalifikovaný?); problémem je (viz i výše) opakované užívání adjektiv typu podnětný, obohacující, dobrý obv. kvantifikovaných výrazem velice a spojovaných se substantivy jako rozhovor, zkušenosti, názory... Autorka těmito prostředky hodnotí, aniž by specifikovala jejich obsah – tím se její práce přibližuje povrchnímu publicistickému vyjadřování (srov. i jinde, např. s. 40 „Každá škola si tedy najde ten svůj ideální způsob výuky“). S ne dost promyšlenou kompozicí textu se spojuje opakování (většinou v podání jinými slovy) věcných informací (např. na s. 13 o vnímání psaného textu, na s. 19 o oborech zakončených maturitní zkouškou, na s. 26 a v Příloze 1, dvakrát jsou do práce zařazeny obě přílohy).

I vzhledem k těmto problémům by si mnohé v textu uvedené žádalo vysvětlení, reprodukováné informace pak komentář, třeba jen v poznámce pod čarou. Uvedu zase jeden příklad: na s. 18 (jde o reprodukci názorů V. Strnadové) se nedostatečná znalost gramatiky jazyka chybně spojuje mj. se vztahy mezi slovy, se slovy si podobnými nebo s výrazy obecné a hovorové češtiny. K tomu se ale autorka bohužel nevyslovuje, ani v této elementární záležitosti potřebný nadhled nad reprodukovánými texty nemá.

Na s. 25 autorka píše, že „... nemůžeme považovat práci Štěpáníka za objektivní, odpovědi se podařilo získat pouze od některých učitelů českého jazyka (převážně gymnázií)“. Kolik učitelů bylo do Štěpáníkova výzkumu zahrnuto, se v bakalářské práci nedozvíme, dovolím si ale odhadnout, že jejich počet přesáhl počet dva (tedy počet účastníků výzkumu vedeného B. Míkovou). Položila si B. Míková otázku, jak je to s „objektivitou“ její práce a s „obrazem“ výuky literatury, který její práce podává?

Závěr:

Bakalářské práce chce (viz s. 10) vytvořit „komplexní obraz podoby výuky literatury na dvou vybraných středních odborných školách pro sluchově postižené“; s tímto záměrem se ale v řadě ohledů mýlí. Zvl. tím (podrobně viz výše), že autorka se svými zdroji neparacuje náležitým způsobem: neprokazuje dostatečný nadhled nad informacemi podanými v příslušných legislativních, kurikulárních a metodických dokumentech, neprokazuje ani minimální kritický přístup k reprodukované / parafrázované / citované odborné literatuře a v neposlední řadě nepodává dostatečně nosné informace ani o své „výzkumné sondě“, ani o závěrech, které z ní vyvozuje.

Bakalářskou práci Barbory Míkové „Výuka literatury na středních odborných školách pro sluchově postižené v ČR – popis současného stavu ve dvou vybraných školách“ nedoporučuji k obhajobě.

Alena Macurová

21.1. 2022